Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение «Детский сад общеразвивающего вида №6» «Жемчужинка» Чистопольского муниципального района Республики Татарстан

Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районының мәктәпкәчә белем бирү муниципаль бюджет учреждениесе "6 нчы номерлы гомум үсеш төрендәге «Жемчужинка» балалар бакчасы

Рассмотрено и принято
на заседании педсовета
протокол №28 от 08 2023 г.

Утверждено и введено в действие
приказом №57 от 31.08.2023 г.
Заведующий МБДОУ «Детский сад № 6»
________О.Р.Захарова

2023-2024 уку елына

6 нче номерлы "Семицветик" исемле төркемендә төп гомуми белем бирү программасын тормышка ашыру буенча календарь перспектив планлаштыру

Татар теле тәрбиячесе Закирова Г.И.

Эчтәлек

1. Аңлатма язуы ……………………….............…………………………… 3

2. “Туган телдә сөйләшәбез” комплекслы тематик планы...12

3. Педагогик тикшерү үткәрү. Мониторинг.....….............……………………………................... 19

4. Файдаланылган әдәбият ………………………….........………………...………...................23

Аңлатма язуы

«Татарстан Республикасы халыклары телләре турында» Татарстан Республикасы Законында һәм «Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләр саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасы»нда мәктәпкәчә милли белем бирү өчен кирәкле шартлар булдыру каралган. Бу - республикабызда эшләп килә торган милли балалар бакчалары өчен кадрлар әзерләү, аларның белемен күтәрү һәм методик ярдәм күрсәтү мәсьәләләре. Әлеге проблемаларның бер өлеше “Туган телдә сөйләшәбез” өйрәтү-методик комплектлары ярдәмендә чишелә. Тәкъдим ителгән кулланма – татар балаларын туган телгә өйрәтү, аларның сөйләмен үстерү буенча методик комплект.

Комплектның <u>төп максаты</u> балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйрәтү булса,төп үзенчәлеге-тел системасының фонетик,лексик,грамматик төзелеше дәрәҗәләрен формалаштыру,бәйләнешле сөйләм үстерү,тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау,тоемлау сәләте булдыру.

Бу комплект 2010-2015 елларга Мәгариф системасын үстерү стратегиясе кысаларында балалар бакчаларында балаларга туган тел өйрәтү, сөйләм үстерү юнәлешен тормышка ашыру максатыннан төзелгән һәм “Туган телдә сөйләшәбез” дип аталган методик әсбап балалар бакчасында беренче кече яшьтәге балалар белән эшләүче тәрбиячеләргә кулланма буларак тәкъдим ителә. “Туган телдә сөйләшәбез” дип исемләнгән методик комплект икенче кече яшьтәгеләр, уртанчылар, зурлар, мәктәпкә хәзерлек төркемнәре өчен дә әзерләнә. Бу комплектның төп максаты балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйрәтү булса, төп үзенчәлеге – тел системасының фонетик, лексик, грамматик төзелеше дәрәҗәләрен формалаштыру, бәйләнешле сөйләм үстерү, тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау (тоемлау) сәләте булдыру.

Эшчәнлек төрләрендә сөйләм үсешенең *сүзлек эше, сөйләмнең грамматик төзелеше өстендә эш, аваз культурасы тәрбияләү, бәйләнешле сөйләм үстерү, матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру* бурычлары хәл ителә.

Сөйләмнең грамматик төзелешен формалаштыруның төп шарты – тәрбияченең, өлкәннәрнең грамоталы сөйләме һѐм сөйләмнең морфологик, синтаксик ягын, сүзъясалу ысулларын үзләштерү буенча үткәрелә торган күнегүләр.

Аваз культурасы тәрбияләү буенча эш аның сөйләм сулышы, ишетеп кабул итү, артикуляция аппаратын үстерү һ. б. шундый компонентларны үз эченә ала.

Бәйләнешле сөйләм үстерү сөйләмнең ике формасын - диалоглы һѐм монологлы сөйләм үстерүне күздә тота. Диалоглы сөйләм үстерүдә сорау-җавап формасы, балаларның үзләренең сорау бирә, бер-берсенә мөрәҗәгать итә белүе – иң отышлы формалар. Балаларның кечкенә хикәяләрне мөстәкыйль төзи белүе монологлы сөйләм барлыкка килүдә мөһим күрсәткеч булып тора.

Бишенче яшьтѐге балаларның сөйләм үсешенең төп юнәлеше – бәйләнешле, монологлы сөйләмгә өйрәтү.

Туган телдә сөйләшергә өйрәтү гаиләдә башлана һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә дәвам итә. Ул балаларга ана телендә тәрбия һәм белем бирү өчен мөмкинлекләр тудыру, халкыбызның рухи байлыгына, мәдәниятенә якынайту шартларында алып барыла. Мәктәпкәчә учреждениеләр, мәгариф системасының беренче баскычы буларак, нәниләрне туган телгә өйрәтүдә башлангыч роль уйный.

Уртанчы төркем (4-5 яшь)

Балаларны *матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру* – сөйләм үсешенең әһәмиятле бурычы һәм чарасы. Матур әдәбият һәм халык иҗаты белән таныштыру процессындагы бурычлар:

1. Дөньяны бербөтен итеп кабул итүне, күзаллауларны формалаштыру.

2. Әдәби сөйләмне үстерү.

3.Эстетик зәвыкны, әдәби әсәрне кабул итүне үстерү.

“Туган телдә сөйләшәбез” методик кулланмасы балаларга телебезнең матурлыгын,байлыгын аңларга,аны сиземләргә,үзләрендә күркәм сыйфатлар булдырырга,тел хәзинәсен тирәнтен аңларга, кеше өчен газиз булган туган җиргә,туган телебезгә мәхәббәт, эти- әниләргә, өлкәннәргә карата хөрмәт итәгать тәрбияләү, үзләрендә хезмәт сөю, тыйнаклык,шәфкатьлелек кебек күркәм сыйфатлар булдырырга ярдәм итә. Балалар “сүз”, “аваз” терминнарының мәгънәсен дөрес итеп аңлый һәм куллана башлау, сүзгә игътибарлары арту, яңгырашы буенча охшаш һәм төрле сүзләрне табу, сүзләрдәге кирәкле авазларны аерып күрсәтә.

"Татарстан Республикасы халыклары телләре турында" Татарстан Республикасы Законында һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрне саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасында мәктәпкәчә милли белем бирү өчен кирәкле шартлар булдыру каралган.

Туган телдә сөйләшергә өйрәтү гаиләдә башлана һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә дәвам итә. Мәктәпкәчә учреждениеләр, мәгариф системасының беренче баскычы буларак,нәниләрне туган телгә өйрәтүдә башлангыч роль уйный.

"Туган телдә сөйләшәбез" дип аталган методик комплектка, балаларның яшь үзенчәлекләренә карап, методик кулланма, күрсәтмә әсбаплар (темалар буенча рәсемнәр) һәм аудиоязмалар туплап бирелә. Бу комплектларның төп максаты балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйрәтү булса, төп үзенчәлеге — тел системасының фонетик, лексик, грамматик төзелеше дәрәҗәләрен формалаштыру, бәйләнешле сөйләм үстерү, тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау, телне тоемлау сәләте булдыру.

Федераль дәүләт таләпләреннән чыгып, методик әсбап танып белү, сөйләм үстерү, матур әдәбият белән таныштыру кебек белем бирү өлкәләрен үз эченә ала. Балалар эшчәнлеген оештыру комплекслы-тематик планлаштыру нигезендә бара.

Туган телне өйрәнүгә юнәлдерелгән эшчәнлек конспектлары Н. Е. Веракса, Т. С. Комарова, М. А. Васильева редакциясендә чыккан "Туганнан алып мәктәпкә кадәр". Мәктәпкәчә мәгарифнең якынча төп белем бирү программасы нигезендә төзелгән.

«Туган телдә сөйләшәбез» укыту-методик комплекты Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының «Мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасы структурасына карата федераль дәүләт таләпләрен раслау һәм аларны гамәлгә кертү турында» 2009 ел, 23 ноябрь, 655 нче боерыгы белән расланган Мәктәпкәчә мәгарифнең төп гомуми белем бирү программасы структурасына карата федераль дәүләт таләпләре нигезендә балалар бакчаларында балаларга туган телне өйрәтү, сөйләм үстерү, әдәби телдә сөйләшү күнекмәләре булдыру юнәлешен тормышка ашыру максатын күздә тотып төзелде. Ул түбәндәге бурычларны билгели:

- балаларны ана телендә дөрес һәм яхшы итеп сөйләшергә өйрәтү;

- тел системасының фонетик, лексик, грамматик төзелеше дәрәҗәләрен формалаштыру;

- бәйләнешле сөйләм үстерү;

- тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау (тоемлау) сәләте булдыру.

Федераль дәүләт таләпләрендә билгеләнгән 4 төп тәрбия юнәлеше үсешенә («Физик үсеш», «Социаль-шәхси үсеш», «Танып белү – сөйләм үсеше», «Нәфис-нәфасәти үсеш») нигезләнеп, комплекслы-тематик план төзелде.

Бу укыту-методик комплектында федераль дәүләт таләпләрендә күрсәтелгән өч белем бирү өлкәсе карала:

- «Танып белү» белем бирү өлкәсе табигать, аның үзенчәлекләре, экологик бәйләнешләр белән таныштыру; балаларның ел фасыллары турындагы белемнәрен тирәнәйтү, системалаштыру; нәниләр белән экология бурычларын гамәлгә ашыруны, туган як, өлкәннәр хезмәте турында белемнәрен тирәнәйтүне максат итеп куя.Балалар белән эшчәнлек сәяхәт, күзәтү, тәҗрибәләр уздыру, төрле уеннар формасында уздырыла;

- «Аралашу» белем бирү өлкәсе нәниләрдә туган телгә мәхәббәт тәрбияләү, матур әдәбият әсәрләре белән кызыксыну, авазларны дөрес әйтү, бәйләнешле сөйләм культурасы булдыруга, сабыйларга кара-каршы сөйләшә белү (диалогик сөйләм) күнекмәләрен камилләштерү, сәнгатьле сөйләм чараларын үзләштерүгә булышлык итү бурычларын гамәлгә ашыра. Авазларны кабатлау, калын һәм нечкә авазларның дифференциациясе һәр эшчәнлеккә өлеш итеп кертелде. Бу өлкәдәге эшчәнлек әңгәмә, үстерелешле диалог (балалар сорау бирә, сорауларга җавап кайтара), сәхнәләштерү, өстәл театры карау, рәсемнәр карау, алар буенча хикәя төзү, уен-викториналар үткәрү, тасвирлау, үз тәҗрибәсеннән чыгып хикәя төзү, хикәяне дәвам итеп сөйләү кебек эш формаларын күздә тота;

- «Матур әдәбият» белем бирү өлкәсе кешеләрне һәрчак яхшыга гына өнди, акыллы, тапкыр булырга киңәш бирә, авыр вакытта югалып калмаска, нык ихтыярлы, батыр йөрәкле булырга өйрәтә торган, балаларның яшь үзенчәлекләрен искә алып сайланган шигырьләр, хикәяләр, әкиятләр белән таныштыруны, балаларны әдәби телдә сөйләшергә өйрәтүне максат итеп куя.Эшчәнлек матур әдәбият әсәрләрен уку, эчтәлеген сөйләү, ятлау кебек эш формалары кулланып оештырыла.

Балаларның сүзлеге сыйфат һѐм фигыль сүз төркемнәре хисабына байый. Балалар предметларны кулланылышын, функциональ билгеләрен аера алалар (Туп – уенчык, аның белән уйныйлар). Алар капма каршы мәгънәле сүзләрне сайлап ала башлыйлар, предметларны һѐм күренешләрне чагыштыралар, гомумиләштерүче сүзләр кулланалар.

Баланың сөйләм активлыгы арта. Бу яшьтѐге балалар бик кызыксынучан булалар. Сүз байлыгы җитәрлек, балалар сүзләрне төрле грамматик формаларда һәм бәйләнешләрдә күрсәтәләр, үзләренең фикерлѐрен катлаулы җөмләләр белән белдерәләр, сөйләмдә кереш җөмләләр кулланалар, төрле тасвирламалар һѐм сюжетлы хикәяләр төзергә өйрәнәләр.

Сөйләм теле бәйләнешле һәм эзлекле була бара, сөйләмнең мәгънә ягын аңлау, җөмләнең синтаксик төзелеше, сөйлѐм теленең аваз ягы, ягъни бәйләнешле сөйләм үстерү өчен кирәк булган осталыклары камилләшә..

Бишенче яшьтәге балалар бик теләп рифмага тартылалар. Бала сүзләрне рифмага салса да, бу кайчакта аларның мәгънәсе югалуга китерә. Ләкин бу эшне мәгънәсез дип әйтеп булмый, чөнки сөйләмнең ишетү үсешенә ярдәм итә, яңгырашы буенча якын сүзләрне сайлау осталыгы формалаша.

Баланы сүз белән таныштыру буенча махсус эш оештыру сүзнең мәгънә һәм аваз ягы турында күзаллау формалаштыруга китерә. Сүз һәрвакыт нинди дә булса предметны, күренешне, сыйфатны белдерә һәм авазлардан тора, яңгырый.

Балалар ”сүз”, “аваз” терминнарының мәгънәсен дөрес итеп аңлый һем куллана башлыйлар, сүзгә игътибарлары арта, яңгырашы буенча охшаш һәм төрле сүзләрне табалар, сүзләрдәге кирәкле авазларны аерып күрсәтәләр.

Туган телгә өйрәтү, сөйләм үстерү бурычларын чишкәндә өйрәтүнең төрле методлары, алымнары, чаралары кулланыла. Бишенче яшьтәге балалар белән оештырылган эшчәнлек уен характерын ала.

Эшчәнлек төрләрен оештыру федераль дәүләт таләпләрендә каралган интегратив сыйфатлар формалаштыруга юнәлдерелә:

-физик яктан үсеш алган, төп культура-гигиеник күнекмәләр үзләштергән; кызыксынучан, актив;

-интеллектуаль һәм шәхси бурычларны чишә белүчән;

-кеше хәленә керә белүчән, эмоциональ;

-өлкәннәр һәм яшьтәшләре белән аралашу ысулларын, чараларын үзләштергән;

-үзе, гаиләсе, әйләнә-тирәсе, дәүләт, дөнья, табигать турында беренчел күзаллауларга ия булган;

-элементар гомумкабул ителгән нормаларны, үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен саклый белгән;

-беренчел кыйммәткә ия булган күзаллаулар нигезендә үзенең тәртибе белән идарә итүгә һәм үз гамәлләрен планлаштыруга сәләтле;

-өйрәтү эшчәнлегенең универсаль нигезләрен үзләштергән;

-кирәк булган осталык һәм күнекмәләр үзләштергән бала шәхесе тәрбияләү.

Бишенче яшьтәге балалар эшчәнлеген оештыру комплекслы-тематик принципка нигезләнә. План ел дәверендә “Белем бәйрәме”,”Көз”, “Мин дөньяның бер кешесе”, “Минем шәһәрем, минем Ватаным”, “Яңа ел бәйрәме”, “Кыш”, “Ватанны саклаучылар көне”, “Сигезенче март”, “Халык җәүһәрләре”, “Яз”, “Җиңү бәйрәме”, “Җәй” кебек темалар үзләштерүне күздә тота.

“Туган телдә сөйләшәбез” комплекслы тематик планы
ТАНЫП БЕЛҮ ӨЛКӘСЕ

Ай	Бүлекләр	Тема / эшчәнлек саны	Бурычлар
Сентябрь	**Белем бәйрәме**	Без балалар бакчасында	1. балаларда үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен формалаштыруны дәвам итү, ягымлы сүзләр куллану хисабына сүзлекләрен активлаштыру; 2. балаларның кызыксынуын, игътибарын, хәтерен үстерү; 3. балаларда дустанә мөнәсәбәт тәрбияләү.
		Безнең китаплар	1.балаларда китапка карата кызыксыну формалаштыруны дәвам итү, сыйфат билгеләрен куллану хисабына сүзлекләрен активлаштыру; 2.балаларның игътибарын, хәтерен үстерү; 3.балаларда китапка карата хөрмәт тәрбияләү.
		Безнең яраткан апабыз	1. тәрбияче ярдәмчесе һөнәре турында балаларның күзаллауларын формалаштыруны, таныш һөнәрләр атамасын ныгытуны дәвам итү; 2. балаларның игътибарын, хәтерен, сүз байлыгын үстерү; 3. балаларда зурлар хезмәтенә карата хөрмәт тәрбияләү.
Сентябрь-Октябрь	**Көз**	Басуга бару	1.балаларның транспорт (поезд) һәм аның төп билгеләре (төс, материал) белән таныштыруны дәвам итү, яшелчәләр (кишер, чөгендер) турындагы белемнәрне ныгыту; 2.яшелчәләрнең тышкы күренеше, тәме, формасы буенча (кишер, чөгендер) аера белү осталыгын, игътибарын, кабул итүләрен, диалоглы сөйләмен, сенсор сәләтләрен үстерү, [у] авазын дөрес әйтүләренә ирешү; 3.балаларда табигатькә уңай караш тәрбияләү.

		Куян күчтәнәчләре	1.балаларның көз, көзге уңыш турындагы күзаллауларын киңәйтү, яшелчәләр (кыяр, суган, помидор) турындагы белемнәрен ныгыту; 2.яшелчәләрне (кыяр, суган, помидор) тышкы күренеше буенча аера белү осталыгын, игътибарын, кабул итүләрен, диалоглы сөйләмен, сенсор сәләтләрен үстерү;) 3. балаларда сорауларга җавап бирү теләге тәрбияләү.
		Көзге яфраклар. Күгәрчен.	1.балаларны көзнең характерлы билгеләре белән таныштыруны дәвам итү, көзге яфраклар турындагы белемнәрне тирәнәйтү, күгәрченнең тышкы кыяфәтен, хәрәкәтләрен ныгыту, [ш], [г] авазлар әйтелешен активлаштыру; 2.балаларның игътибарын, кабул итүләрен, хәтерен, күзәтүчәнлеген үстерү; 3.балаларда пөхтә эшләү теләге һәм кошлар турында кайгыртучанлык тәрбияләү.
Октябрь	**Мин дөньяның бер кешесе**	Әти, әни һәм мин	1.балаларның гаиләләре турындагы күзаллауларын киңәйтү;. 2.балаларның фикерләвен, хәтерен, хәрәкәт активлыгын үстерү; 3.балаларда туганлык хисләре тәрбияләү.
		Мин һәм кешеләр	1. балаларга кешенең үсеше турында күзаллаулар бирү, төрле яшьтәге һәм җенестәге кешеләрне аерырга өйрәтү, кешеләрнең бер – берсеннән аерылып торуын (яше, җенесе белән генә түгел, ә характер үзенчәлекләре, киеме, шөгыле белән дә аерылуын) аңлату; 2.сөйләмнәрен, логик фикерләүләрен үстерү; 3. әйләнә - тирәгә яхшы мөнәсәбәт тәрбияләү.

ноябрь		Мин үзем өчен иң кадерле кеше	1.балаларда үзләренең уникаль (бердәнбер) һәм кабатланмас шәхес булулары турында күзаллаулар формалаштыру; 2.балаларның үзаңнарын үстерү; 3.тышкы кыяфәтләренә игътибарлылык тәрбияләү.
ноябрь	**Минем шәһәрем, минем Ватаным**	Минем данлыклы шәһәрем	1.балаларны туган шәһәр белән таныштыруны дәвам итү, шәһәрнең тарихы, Татарстан Республикасы турында белем бирү; 2.балаларның кабул итүләрен, игътибарын, диалоглы сөйләмен үстерү; 3.балаларда туган шәһәр белән горурлану хисләре, төзүче һөнөренә хөрмәә тәрбияләү.
		Минем Туган илем - Рәсәй	1.балаларда туган ил, аның тарихы, әләм флаг турында күзаллаулар формалаштыру; 2.балаларның кабул итүләрен, сүзләрне, кыска фразаларны ачык әйтү осталыгын, игътибарын үстерү; 3.балаларда туган илгә мәхәббәт, төгәллек тәрбияләү.
Декабрь	**Яңа ел бәйрәме**	Кар кызы, кар бөртеге бездә кунакта	1.Яңа ел уңаеннан балаларның тирә-юнь турындагы күзаллауларын киңәйтү, курчак киемнәре белән таныштыруны дєвам итү, төзү детальләрен аеру һәм атауны (куб, пластина, кирпеч, брусок) ныгыту, аларны төзүдә кулланырга өйрәтү; 2.балаларның игътибарын, хәтерен, диалогик сөйләмен, төзү материаллары белән эшләү осталыгын үстерү; 3.балаларда Яңа ел бәйрәме уңаеннан яхшы кәеф, шатлык хисләре булдыруга шартлар тудыру, курчакларга карата кайгыртучанлык хисләре тәрбияләү.

		Яңа ел уенчыклары	1.балаларны Яңа ел бәйрәмен каршыларга әзерләү, чыршы уенчыклары белән таныштыру, пыяладан ясалган уенчыкларның, предметларның билгеләрен ачыклау (үтә күренмәле, төсле, шома, салкын, ватылучан); 2.балаларның сенсор сәләтләрен һәм кызыксынуын, күзәтүчәнлеген үстерү; 3.чыршы уенчыкларына сак караш тәрбияләү.
		Яңа ел килә	балаларда Яңа ел бәйрәме турында белемнәр формалаштыруны дәвам итү, сенсор билгеләре буенча бертөрле предметларны төркемгә берләштерү осталыгын ныгыту; балаларның чыршы уенчыкларының төсен, формасын, зурлыгын, кулланылышын билгеләү, диалоглы сөйләмен, сорауларга җөмлә белән җавап бирү осталыгын, хисси тәҗрибәсен, кабул итүләрен үстерү; балаларда Яңа ел бәйрәме уңаеннан яхшы кәеф, шатлык хисләре уяту.
		Хуш киләсең, карлы кыш!	1.балаларның кыш, Яңа ел турындагы белемнәрен тирәнәйтү, сөйләмнең грамматик төзелешен камилләштерү; 2.кабул итүне, игътибарны, сүзлекне, бәйләнешле сөйләмне үстерү; 3. биремнәрне үтәүгә кызыксыну тәрбияләү.
Январь	**Кыш**	Кыш билгеләре	1.балаларның кыш турында белемнәрен ныгыту; 2.балаларның күрсәтмә образлы фикерләвен үстерү; 3.туган табигатькә мәхәббәт һәм эстетик хисләр тәрбияләү.

		Кар бабай	1. балаларның кышкы күренешләр турындагы күзаллауларын киңәйтү, геометрик фигураларның – түгәрәкнең, өчпочмакның атамасын ныгыту, детальләрне зурлыгы буенча чагыштырырга өйрәтүне дәвам итү; 2. балаларның кабул итүләрен, игътибарын, фикерләвен үстерү; 3. балаларда уңай эмоциональ халәт булдыру, эстетик хисләр тәрбияләү.
		Җәнлекләр кышкы урманда	1. балаларның кыргый хайваннар турында күзаллауларын формалаштыру; табигатьтәге сезонлы үзгәрешләр турындагы белемнәрен ныгыту; 2.бәйләнешле сөйләм үстерү, сөйләмнең грамматик төзелешен камилләштерү; 3.хайваннарга сакчыл караш тәрбияләү.
Февраль	**Ватанны саклаучылар көне**	Без – солдатлар! (2 сәгать)	1.балаларны Ватанны саклаучылар көне белән таныштыру, очкычның (самолет), вертолетның өлешләрен, формасын аерырга һәм атарга өйрәтүне, исемнәрне сыйфатлар белән яраклаштыру күнекмәләре формалаштыруны дәвам итү, солдат, очучы, диңгезче, очкыч, вертолет, кораб сүзләре хисабына сүзлекне активлаштыру; 2.балаларның игътибарын, хәтерен, кызыксынуын үстерү; 3.балаларда очучы, диңгезче, хәрбиләр һөнәренә хөрмәт, патриотик хисләр, малайларда көчле, кыю булу теләге тәрбияләү.

		Безнең армия	1.балаларда илне саклаучы сугышчылар турында күзаллау формалаштыру,”Ватанны саклаучылар” төшенчәсен ачыклау. Кайбер хәрби һөнәрләр (диңгезчеләр, танкистлар, очучылар, чик сакчысы) белән таныштыру; 2.балаларның сорауларга тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын, кызыксынуын үстерү; 3.хәрбиләр һөнәренә хөрмәт, патриотлык хисләр тәрбияләү.
		Бакчабызның балта остасы	1.балаларны олылар хезмәте белән таныштыруны дәвам итү (балта остасы хезмәте), хезмәт кораллары турындагы белемнәрен ныгыту; 2.балаларның сорауларга тулы фразалар белән җавап бирү, хезмәт коралларын классификацияләү осталыгын, игътибарын, олылар хезмәтенә карата кызыксынуын үстерү; 3.өлкәннәр хезмәтенә хөрмәт тәрбияләү.
март	**Сигезенче Март**	Музыка җитәкчесендә кунакта	1. балаларның әниләр бәйрәме, әниләре турындагы белемнәрен киңәйтү, музыка җитәкчесенең бербөтен образын тудыру; музыка коралларының төп билгеләрен ачыклау; 2.балаларның игътибарын, кабул итүләрен, хәтерен, диалоглы сөйләм формасын, шигырьләрне сәнгатьле сөйләү осталыгын үстерү; 3.балаларда әниләргә, музыка җитәкчесенә карата ихтирам, хөрмәт тәрбияләү.
		Әнием турында сөйлим	1.бәйрәмнәр белән таныштыруны дәвам итү; әниләр турында тасвирлама төзү осталыгын формалаштыру; 2.кабул итүне, хәтерне, игътибарны, сүзлекне үстерү, сәнгатьлек чараларын куллануда күнектерү; 3. әниләргә хөрмәт тәрбияләү.

Март	**Халык җәүһәрләре**	Савыт-саба (2 сәгать)	1.татар авылы көнкүреше белән таныштыру; хәзерге һәм элекке заманда кулланылган савыт-саба турындагы белемнәрне ныгыту; 2. кабул итүләрен, фикерләүләрен, хәтерләрен сүзлек байлыгын үстерү, сөйләмнең грамматик төзелешен камилләштерү; 3. татар халкының көнкүреш предметларына кызыксыну тәрбияләү.
Апрель	**Яз**	Кар бабай язны эзли	1. балаларның ел фасыллары, кыш, яз билгеләре турындагы белемнәрен ныгыту, табигать күренешләре һәм алар арасындагы бәйләнеш турындагы күзаллауларын формалаштыру, кояш, кошлар, умырзая чәчәге, җир казый, орлык чәчә кебек сүзләр һәм сүзтезмәләр хисабына сүзлекләрен активлаштыру; 2. балаларның игътибарын, хәтерен, кызыксынуын, фикерләвен, хәрәкәт активлыгын үстерү; 3. балаларда табигатькә карата сакчыл караш, кайгыртучанлык тәрбияләү.
		Яз бүләкләре	1.балаларның яз, аның билгеләре турындагы белемнәрен, бер, күп төшенчәсен куллануларын ныгыту, бишкә кадәр санарга өйрәтү, киң, тар, яңгыравык, күңелле, тыныч тавыш, кычкырып сүзләр хисабына сүзлекләрен активлаштыру, табигать күренешләре һәм алар арасындагы бәйләнешләрне аңлатуны һәм яз көне башкарыла торган эш турындагы күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү, куркынычсызлык кагыйдәләре турындагы белемнәрен киңәйтү; 2.балаларның игътибарын, хәтерен, фикерләвен, ишетү сәләтен, кабул итүләрен үстерү; 3.балаларда табигатькә карата сакчыл караш, кайгыртучанлык, үзара дуслык хисләре тәрбияләү.

		Яз килә, яз! (2 сәгать)	1.балаларның яз, аның айлары, билгеләре турындагы белемнәрен ныгыту, эшчәнлектә кулланган сүзләр хисабына сүзлекләрен активлаштыру, табигать күренешләре һәм алар арасындагы бәйләнеш турындагы күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү; 2.балаларның игътибарын, хәтерен, кызыксынуын, фикерләвен, хәрәкәтен, кабул итүләрен үстерү; 3. балаларда табигатькә карата сакчыл караш, кайгыртучанлык тәрбияләү.
май	**Җиңү бәйрәме**	Татарстан байрагы	1.Татарстан байрагының төсләрен ныгыту, агач һәм тукыманың билгеләрен ачыклау, кәгазь белән эшләү алымнарын камилләштерү, Җиңү көне турында мәгълүмат бирү; 2.балаларның сүзлекләрен активлаштыру, игътибарын, хәтерен, кабул итүләрен, флагта төсләрне дөрес урнаштыру осталыгын үстерү; 3. Татарстан байрагына карата горурлык хисләре, Җиңү бәйрәменә кызыксыну тәрбияләү.
		Җиңү бәйрәме	1.балаларның Җиңү көне турында күзаллауларын формалаштыру, сугышчыларның батырлыгы турында сөйләү, кайбер хәрби һөнәрләр: диңгезчеләр, танкчылар, очучылар, чик сакчылары белән таныштыруны дәвам итү; 2.балаларның сорауларга тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын, кызыксынучанлыгын үстерү; 3.хәрбиләр һөнәренә хөрмәт, патриотик, горурлык хисләре тәрбияләү.

Май	**Җәй**	Чәчәкләр	1.балаларны җәйге табигатьтәге үзгәрешләр, чәчәкләрнең характерлы билгеләре белән таныштыруны дәвам итү; 2.сорауларга тулы җәенке җөмләләр белән җавап бирү осталыгын, логик, образлы фикерләүләрен, хәтерен, игътибарын, вак моториканы үстерү; 3.чәчәкләргә карата сакчыл караш тәрбияләү.
		Үрдәк бәбкәсе Бак-Бакны тасвирлау	1.уенчыкны эзлекле тасвирлап, кечкенә хикәя төзергә өйрәтүне дәвам итү; 2.бәйлѐнешле сөйләмнѐрен, кабул итүләрен,игътибарларын үстерү; 3.хикәя төзүгә кызыксыну тәрбияләү.

СӨЙЛӘМ ҮСТЕРҮ (КОММУНИКАЦИЯ) ӨЛКӘСЕ

Ай	Бүлекләр	Тема \ Эшчәнлек саны	Бурычлар
Сентябрь	**Белем бәйрәме**	Безнең уенчыклар	1.балаларда предметларны тасвирлау, вак моториканы камилләштерү, исем, сыйфат кулланып гади җөмләләр төзергә өйрәтү, предметлар атамасы, аларның өлешләрен атау, нинди материалдан ясалуы турында сөйләү хисабына сөйләмнәрен активлаштыру, “ш” авазын ныгыту; 2.балаларның кызыксынучанлыгын, игътибарын, хәтерен, фикерләвен үстерү; 3.балаларда уенчыкларга карата сакчыл караш, үзара дустанә мөнәсәбәт тәрбияләү.
Сентябрь	**Көз**	“Песи балалары белән” дигән сюжетлы картина карау	1. балаларның көзге үзгәрешләр турындагы белемнәрен ныгыту, сюжетлы картина персонажларын игътибар белән карау, эчтәлек буенча сорауларга җавап бирү, иҗадилык элементларын күрсәтү осталыгын формалаштыру, песи һәм аның балалары исемнәрен сөйләмдә куллану, җәнлекләр гамәлен билгеләүче сүзләр хисабына сүзлек запасын киңәйтү һәм активлаштыру; 2. балаларның игътибарын, кабул итүләрен, хәтерен, сенсор сәләтләрен, уен кагыйдәләрен үтәү теләген үстерү; 3. песиләргә карата сакчыл мөнәсәбәт, кайгыртучанлык тәрбияләү.

Октябрь	**Мин дөньяның бер кешесе**	Гаилә (2 сәгать)	1.балаларда гаилә әгъзасы буларак үзләре турында күзаллаулар формалаштыру; кеше тормышында гаиләнең әһәмиятен күрсәтү; 2.үзләренең гаилә әгъзалары турында сөйләү осталыгын, кабул итүләрен, игътибарын, хәтерен үстерү; сөйләмнең грамматик төзелешен камилләштерү, сүзлекне ныгыту; 3. гаилә әгъзаларына карата хөрмәт, ярату, горурлык хисләре, ихтирам тәрбияләү.
ноябрь	**Минем шәһәрем, минем Ватаным**	Синең куркынычсызлыгың синең кулларда (2 сәгать)	1. балаларны куркынычсызлык кагыйдәләре белән таныштыру, тротуар, юлны аркылы чыгу урыны, машина юлы, куркынычсызлык каешы, регулировщик кебек яңа сүзләр һәм сүзтезмәләр хисабына сүзлекләрен киңәйтү; 2.туган як, шәһәр турында, транспорт төрләре турындагы белемнәрен ныгыту, балаларның кызыксынуын, игътибарын, хәтерен, фикерләвен үстерү; 3.балаларда дустанә мөнәсәбәт, ярдәмләшү хисе тәрбияләү.
декабрь	**Яңа ел бәйрәме**	Кыш бабай турында хикәя төзү	1.тәрбиячене сүзле күрсәтмәләре (схема) буенча күмәк хикәя төзү күнекмәләре формалаштыру, балаларны тәрбияче һәм яшьтәшләре белән ирекле аралашырга өйрәтүне дәвам итү; 2.игътибарны, фантазияне, сөйләмдә еш кулланыла торган исемнәрне, сыйфатларны, фигыльләрне куллану, күмәк эшләү осталыгы үстерү; 3.яңа елга карата кызыксыну тәрбияләү.

		Әкияти җәнлекләрнең кышкы маҗаралары	1.тәрбияченең сүзле күрсәтмәләре (схема) буенча күмәк хикәя төзү осталыгын формалаштыру;хайваннарны тасвирлаганда хаталарны табуда күнектерү; 2.игътибарны, конкрет-образлы фикерләүне, сөйләмне, күмәк эшләү осталыгын үстерү; 3.яңа елга карата кызыксыну, хайваннарга карата сакчыл мөнәсәбәт тәрбияләү.
Январь	**Кыш**	Ап-ак тунлы кыш	1.баларның кыш турындагы белемнәрен киңәйтү, танып белү һәм эзләнүгә омтылыш формалаштыру, “аста”, “өстә”,”төбендә” һәм эшчәнлектә кулланган башка фразалар, чагыштыру сыйфатлары хисабына сүзлекләрен активлаштыру, “у” авазын ныгыту; 2.балаларның игътибарын, хәтерен, фикерләвен, бәйләнешле сөйләмнәрен үстерү; 3.балаларда кызыксыну, бердәм эшләү хисләре тәрбияләү.
		Кыргый хайваннар	1.кыргый җәнлекләр турында күзаллаулар формалаштыруны дәвам итү; 2.сөйләмнең грамматик төзелешен камилләштерү; хикәя төзү осталыгын, игътибарын, кабул итүләрен үстерү; 3.кыргый хайваннарга карата кызыксыну уяту.
Февраль	Ватанны саклаучылар көне	Хәрби һөнәрләр (2 сәгать)	1.балаларның хәрби һөнәрләр һәм аларның төрләре, танк турында белемнәрен формалаштыру, исем, сыйфат кулланып, гади җөмләләр төзергә өйрәтү; 2.балаларның кызыксынуын, игътибарын, хәтерен, хәрәкәтен, фикерләвен үстерү; 3.балаларда хәрби һөнәрләргә хөрмәт тәрбияләү.

		Очучылар	1.балаларны очкычның (самолетның) өлешләрен, зурлыгын, формасын аерырга һәм атарга өйрәтүне, исемнәрне сыйфатлар белән яраклаштыру күнекмәләре формалаштыруны, [у] сузык авазын әйтүдә күнектерүне дәвам итү; 2.балаларның нинди? кайда? кая? нәрсә? сорауларына тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын, танып белүләрен, кызыксынуын үстерү; 3.төрле гаскәр төрләренә, очучы һөнәренә хөрмәт, патриотик хисләр тәрбияләү
		Иң яхшы әти (Йомгаклау чарасы)	1.сәнгать әсәрләре аша балаларның сөйләм культурасын, татар халкының әдәби әсәрләрен белү теләге формалаштыру, сөйләм нормаларын үзләштерү; 2.татар җыр-биюләренә соклану, алар белән кызыксыну теләкләрен үстерү; 3. ана телендә аралашырга теләк уяту, үз гаиләң, әти-әниең белән горурлану хисе тәрбияләү.
март	Сигезенче Март	Әниләр бәйрәме	1.балаларның әниләр бәйрәме турындагы мәгълүматларын киңәйтү, әниләр бурында тасвирлау хикәясе сөйләргә өйрәтү; 2.балаларның игътибарын, кабул итүләрен, хәтерләрен, фотография кулланып, эзлекле сөйләүләрен үстерү; 3. әниләргә мәхәббәт һәм аларга ярдәм итү теләге тәрбияләү.
		“Эт көчекләре белән” дигән картина буенча хикәя төзү	1. сюжетлы картинаның персонажларын игътибар белән карау, эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү, тәрбияче белән бергә сөйләү осталыгын формалаштыру, эчтәлекне сөйләгәндә иҗадилык элементларын куллануга ярдәм итү, сөйләмне сыйфатлар куллану хисабына баету; 2. балаларның игътибарын, күрү хәтерен, тыңлау осталыгын, танып белүләрен, кызыксынуларын үстерү;

			3. йорт хайваннарына карата кайгыртучанлык тәрбияләү.
апрель	Яз	Аюның язгы маҗаралары	1.балаларны исем, сыйфат кулланып гади җөмләләр төзәргә өйрәтү, язның төп билгеләрен ныгыту; бирелгән сүзләргә антонимнар сайлауны формалаштыру, балаларның сүзлек запасын киңәйтү; 2.балаларның кызыксынуын, игътибарын, хәтерен, фикерләвен үстерү; 3.балаларда табигатькә сакчыл караш, дустанә мөнәсәбәт тәрбияләү.
		Урман күлендә	1. балаларның [с], [з], [у], [ш] авазларын дөрес әйтүләрен ныгыту, [ж] авазының артикуляциясен исләренә төшерү, бу авазны сүзләрдә, фразаларда әйтүдә күнектерү, язның төп билгеләре, айлары, табигать күренешләре турындагы белемнәрен ныгыту; балаларның сүзлек запасын киңәйтү; 2. балаларның кызыксынуын, ишетү игътибарын, хәтерен, логик фикерләвен, вак моторикасын үстерү; 3. балаларда табигатькә сакчыл караш, дустанә мөнәсәбәт тәрбияләү.
май	Җиңү бәйрәме	Транспорт	1.балаларны транспорт төрләре белән таныштыруны дәвам итү, төренә карап, аларны классификацияләргә, бер транспорт төре турында тасвирлау хикәясе төзәргә өйрәтү, Җиңү көне уңаеннан транспорт турындагы күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү; 2.балаларның диалогик сөйләмен, конкрет-образлы фикерләвен, классификацияләү осталыгын, игътибарын, кызыксынуын, сүзлек запасын үстерү; 3.ветераннарга карата хөрмәт, горурлану хисләре һәм коллективта эшләү теләге уяту, уңай атмосфера тудыру.

Май	Җәй	Бөҗәкләр	1.балаларның бөҗәклѐр турындагы күзаллауларын формалаштыруны дәвам итү; 2.сөйләмнең грамматик төзелешен камилләштерү, сүзлекне киңәйтү, кызыксынуын, төсләрне аера белү осталыгын үстерү; 3.бөҗәкләргә карата сакчыл караш тәрбияләү.

МАТУР ӘДӘБИЯТ БЕЛӘН ТАНЫШТЫРУ ӨЛКӘСЕ

Ай	**Бүлекләр**	**Тема \\ эшчәнлек саны**	**Бурычлар**
сентябрь	Белем бәйрәме	Әнәс Хәсәновның “Балалар бакчасында” хикәясен уку	1.балаларда китапка карата кызыксыну һәм үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен формалаштыруны, әсәрнең эчтәлеген аңлауларына ирешүне дәвам итү, ягымлы сүзләр куллану хисабына сүзлекләрен активлаштыру; 2.балаларның әдәби сөйләмнәрен, кызыксынуын, игътибарын, хәтерен үстерү; 3.балаларда культура-гигиеник күнекмәләр, әхлак сыйфатлары тәрбияләү.
		Гасыйм Лотфиның “Ул бакчаны ярата» шигырен уку	1.балаларның сорауларга җавап бирү осталыгын ныгыту, шигырьне укыганда, шигырьнең аерым сүзләрен әйтергә мөмкинлек бирү; 2.балаларның эмоциональ сферасын үстерү; 3.балаларда нәфис сүзгә кызыксыну тәрбияләү.

Октябрь	Көз	Л.Леронның “Яфрак бәйрәме» шигырен уку	1.балаларны көзге табигать матурлыгы белән таныштыру, шигырьнең эчтәлеге буенча җавап биргәндә авторның шигъри юлларын кулланырга өйрәтү; 2.балаларның кабул итүләрен, хәтерен, күзәтүчәнлеген, тәрбияче артыннан сәнгатьле итеп кабатлау осталыгын үстерү; 3.балаларда бергә шөгыльләнү, сорауларга җавап бирү теләге уяту, көзге табигать белән соклану тәрбияләү.
		Г.Гомәрнең “Аю Әппәс” әкиятен уку (2 сәгать)	1.балаларга әкиятнең эчтәлеген истә калдырырга һәм сорауларга җавап бирергә ярдәм итү, тәрбияче артыннан персонажларның кайбер фразаларын кабатлау, яшелчәләрнең характерлы билгеләрен ачыклауларына ирешү; 2.балаларның игътибарын, кабул итүләрен, күзәтүчәнлеген, хәтерен, конкрет-образлы фикерләвен, сыйфатлар хисабына сүзлекне (эшчән, бәләкәй, юмарт) үстерү; 3.балаларда бергә шөгыльләнү, сорауларга җавап бирү теләге, бер- береңә карата уңай сыйфатлар тәрбияләү.
Ноябрь	Мин дөньяның бер кешесе	Б.Рәхмәтнең “Бакчага киләчәк” шигырен уку. Һөнәрләр турында сөйләшү (2 сәгать)	1.әдәби әсәрне эмоциональ кабул итәргә өйрәтү, һөнәрләр белән танышуны дәвам итү, сөйләмнең грамматик төзелешен формалаштыру, “h” авазын сөйләмдә ныгыту; 2.кабул итүне, игътибарны, хәтерне, бәйләнешле сөйләмне үстерү, сүзлек запасын баету; 3.һөнәрләргә хөрмәт тәрбияләү.

ноябрь	Минем шәһәрем, минем Ватаным	Әхмәт Рәшитнең “Кояшлы ил” шигырен уку	1.балаларның тәрбияче сорауларына җавап бирү осталыгын, Татарстан Республикасы турындагы белемнәрен ныгыту, Татарстан Республикасы гимны, картасы турында күзаллаулар формалаштыру; 2.балаларның эмоциональ сферасын, кызыксынуын, фикерләвен үстерү; 3. балаларда нәфис сүзгә кызыксыну, патриотик хисләр тәрбияләү.
декабрь	Яңа ел бәйрәме	Хәйдәрнең “Керпе туны” әкиятен уку	1.балаларны әсәрнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга дөрес җавап бирү осталыгын камилләштерү, тәрбияче артыннан аерым сүзләрне, фразаларны кабатларга мөмкинлек бирү; 2.кабул итүне, хәтерне, игътибарны, сорауларга тулы җөмләләр белән җавап бирү осталыгын үстерү; 3.әкиятләргә уңай караш тәрбияләү.
		Мәрзия Фәйзуллинаның “Кыш бабай” шигырен ятлау	1.балаларны шигъри әсәр белән таныштыру, тәрбияче ярдәме белән шигырьне яттан сөйләргә омтылышларын хуплау, сорауларга текст сүзләре белән җавап бирүдә күнектерү; 2.балаларның кабул итүләрен, хәтерен, сүзлеген, игътибарын, хәрәкәтләрен үстерү; 3.балаларда Кыш бабайга, Яңа ел бәйрәменә карата уңай эмоциональ хисләр тәрбияләү.

январь	Кыш	Хәйдәрнең “Керпе туны” әкиятенең эчт̈елеген сөйләү	1.балаларны әсәрнең эчтәлеге белән таныштыру, сорауларга дөрес җавап бирү осталыгын камилләштерү, тәрбияче артыннан аерым сүзләрне, фразаларны кабатларга мөмкинлек бирү, эчтәлеген аңларга, сәнгатьле һәм бәйләнешле итеп сөйләргә өйрәтү; 2.балаларның кабул итүләрен, хәтерен, игътибарын, хәрәкәтләрен үстерү; 3.балаларда кайгыртучанлык, ярдәмләшү хисләре тәрбияләү.
февраль	Ватанны саклаучылар көне	Клара Булатова “Солдатлар” шигырен уку (2 сәгать)	1. әдәби әсәр аша Ватанны саклаучылар көне белән таныштыруны дәвам итү, шигырьнең эчтәлеген балаларның аңына җиткерү, куелган сорауларга җавап бирүне камилләштерү; л авазы белән таныштыру, аның әйтелешен иҗекләрдә, сүзләрдә ныгыту, каты һәм йомшак әйтелешен аеру; 2.балаларның нинди? кайда? кая? нәрсә? сорауларына тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын, танып белү активлыгын, «л» авазын дөрес әйтү культурасын үстерү; 3.солдатларга карата хөрмәт, патриотик хисләр, шигъриятькә мәхәббәт тәрбияләү.
март	Сигезенче Март	Д. Хабибуллина “Бүләк” шигырен уку	1.хатын-кызлар бәйрәме турында белемнәрен тирәнәйтү, шигырь текстын тыңларга һәм эчтәлеген аңларга өйрәтүне дәвам итү; 2.балаларның кабул итүләрен, хәтерен, игътибарын, сөйләмдә ирекле аралашуларын, башкаларга аңлаешлы итеп җавап бирү осталыгын үстерү; 3.әниләргә хөрмәт, ярату хисе тәрбияләү.

март	Халык җәүһәрләре	Без әкият яратабыз	1.халык авыз иҗаты – әкиятләр белән таныштыруны дәвам итү; магнитның металлдан ясалган предметларны тарту көче белән таныштыру; 2.кабул итүләрен, игътибарын, тикшерү (эксперимент үткәрү), сорауларга җавап бирү осталыгын үстерү, диалоглы сөйләмне камилләштерү; 3. балаларда чисталык, пөхтәлек, үзара ярдәм, яхшылыкка омтылу тәрбияләү.
апрель	Яз	Константин Ушинскийның “Хайваннар бәхәсе” әсәрен уку	1. балаларның сорауларга җавап бирү осталыгын ныгыту, сюжетның эзлеклелеген истә калдырырга ярдәм итү, әсәрне игътибар белән аңлап тыңларга өйрәтүне дәвам итү; балаларның йорт хайваннары турындагы белемнәрен киңәйтү; 2. балаларның эмоциональ сферасын, тип-тап-тап, тип-тап-тап, пух-пах-пах, ах-ох-ух, пу-ту-ту, у-у-у, чаң-чаң-чаң, дың-дың-дың, пуф-пуф-пуф, уф-уфуф аваз ияртемнәре хисабына авазларның дөрес әйтелешен камилләштерү, үстерү; 3. балаларда нәфис сүзгә мәхәббәт, йорт хайваннарына карата кайгыртучанлык, мәрхәмәтлелек тәрбияләү.
апрель		“Тавык, Тычкан, Көртлек” татар халык әкиятен сөйләү	1.балаларга әкиятнең эчтәлеген аңларга булышу, персонажларның гамәлләрен анализлау сәләтен формалаштыру, чикләнгән территориядә бер – берењә бәрелмичә йөгерүдә күнектерү; 2.балаларның сорауларга тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын, конкретобразлы фикерләвен, физик сыйфатларын (тизлек, көч) үстерү; 3) татар халык әкиятләренә, уңай геройларга карата уңай мөнәсәбәт һәм уенның кагыйдәләрен үтәү теләген тәрбияләү.

май	Җиңү бәйрәме	Әхмәт Рәшитнең “Кояшлы ил” шигырен яттан өйрәнү	1.балаларга шигырнең эчтәлеген аңларга булышу, сәнгатьле итеп сөйләргә өйрәтү, кайбер сүзләрнең мәгънәсен аңлату (ашлык, кыр, күк, аяз), бер-береңнең индивидуаль үзенчәлекләрен күрергә өйрәтү; 2.балаларның сорауларга тулы фразалар белән җавап бирү осталыгын, игътибарын, ишетү хәтерен, иптәшең турында сөйләү теләген үстерү; 3.туган илгә патриотик хисләр, шигърияткә мәхәббәт һәм берберсенә карата ягымлы мөнәсәбәт тәрбияләү.
май	Җәй	“Күбәләкләр ничек килеп чыккан?” филиппин халык әкиятен уку	1.әкиятнең эчтәлеген кабул итәргә һәм аңларга өйрәтү, җәй турындагы белемнәрен ныгыту; 2.балаларның кабул итүләрен, игътибарын, хәтерен, сүзлеген, әкиятнең эчтәлеге буенча сорауларга җавап бирү осталыгын үстерү; 3.әкиятләр белән кызыксыну, чәчәкләргә, күбәләкләргә сакчыл караш тәрбияләү.

УРТАНЧЫЛАР ТӨРКЕМЕНДӘ СӨЙЛӘМ ТЕЛЕН ҮЗЛӘШТЕРҮ ДӘРӘҖӘЛӘРЕНӘ ДИАГНОСТИКА

Диагностика: биремнәр, методикалар

Сүзлек өстендә эш. **1** нче бирем.

№	Баланың исеме,фамилиясе	Сүзлек							
		Сүзнең мәгънәсен белү	Билгене белдерә торган сүзләр	Хәрәкәтне белдерә торган сүзләр	Гомумиләштерүче сүзләр куллану	Предметның исемен һәм нинди материалдан булуын атау	Предметларны чагыштыру	Капма-каршы мәгънәдәге сүзләр	Күпмәгнәле сүзләр
1									
2									

“Курчак турында сөйлә” диагностик биреме 1. “Әйтегез әле, нәрсә ул курчак” күнегүе.

Билгеләмә бирә (*Курчак – ул уенчык, курчак белән уйныйлар*).

Аерым билгеләрен, хәрәкәтләрен белдерә торган сүзләрне әйтә (*Курчак матур. Ул басып тора*).

Биремне үтәми , “курчак” сүзен кабатлый.

2. “Курчак нинди кием кигән?” күнегүе. - Дүрттән дә артык сүз әйтә.

Икедәэ дә артыграк киемне әйтә.

Әйтмичә генә күрсәтә. 3. “Курчакка ул йөгерсен, кулын сөлтәсен өчен бирем бир” күнегүе.

Дөрес формалар бирә (*Алсу, йөгер әле. Алсу, кулыңны сөлтә әле.*) - Фигыльләрне генә әйтә. (*Йөгер. Селтә.*) - Дөрес булмаган форма бирә.

4. “Курчакка кунаклар килде. Өстәлгә нәрсәләр куярга кирәк?” күнегүе.

“Савыт саба” сүзен әйтә.

Савыт – сабаның аерым предметларын әйтә.

Бер предмет әйтә.

5. “Нинди савыт – сабалар беләсең?” күнегүе.

Дүрттән артык предмет атый.

Ике предмет атый.

Бер предмет атый.

6. “Нәрсәдән ясалганын әйт?” күнегүе.

Тәрбияче,балага көнкүрештә кулланыла торган савыт-саба предметлары күрсәтә: пыяла стакан, тимер кәстрүл, агач кашык, пластмас савыт. Тәрбияче әйтә: “Кунаклар курчакка бүләкләр алып килгәннәр. Кайсы предмет нәрсәдән ясалганын әйт”.

Барлык предметларны атый һәм аларның нинди материалдан ясалганын әйтә.

Ике предметны атый.

Атамыйча гына күрсәтә.

7. “Предметлар нәрсә белән аерылалар?” күнегүе.

Тәрбияче төрле савыт – саба ясалган рәсемнәр күрсәтә.

Төсе (формасы, зурлыгы) буенча атый.

Аерым билгеләрен саный. (Бу чынаяк – яшел, бу – кызыл, бу – биек.) - Бер аермалыгын атый.

8. “Сүзне әйтеп җибәр” күнегүе.

Бу тәлинкә тирән, ә монысы.... *(сай)*, бер стакан биек, ә икенчесе... (*тәбәнәк*), бу чынаяк чиста, ә монысы... *(пычрак)*.

Барлык сүзләрне дә дөрес таба.

Ике биремне үти.

Бер биремне үти.

9. “Чынаякның тоткычы бар. Тагын нәрсәләрнең тоткычлары була?” күнегүе.

Өч – дүрт предметның тоткычын атый. *(Чәйнекнең, үтүкнең, сумканың, кулчатырның.)* - Ике предметны атый. *(Кәстрүлнең. Табаның.)*

Чынаякның тоткычын күрсәтә.

2 нче бирем.

№	Баланың исеме, фамилиясе.	Сүзлек		
		Сүзнең мәгънәсен аңлау	Предметларны чагыштыру	Гомумиләштерүче сүзләрне куллану
1				
2				

“Туп турында сөйлә” диагностик биреме

Тәрбияче ике туп күрсәтә, һәм балага түбәндәге сораулар бирә:

1. “Нәрсә ул туп?” күнегүе.

Билгелӗмә бирә. *(Туп – ул уенчык. Ул түгәрәк, резинадан ясалган).*

Нинди дә булса билгесен әйтә.

“Туп” сүзен кабатлый. 2. “Нәрсә ул ыргыту, тоту” күнегүе.

Аңлата белә. *(Ыргыту ул – кемгә дә булса тупны ата, ә икенчесе аны тота).*

―Ыргыттым‖ – дип, хәрәкәтне күрсәтә, (тупны төбәп ата).

Хәрәкәтне күрсәтә (сүзләр әйтми).

3. “Ике тупны чагыштыр. Алар нәрсә белән аерылалар һәм нәрсә белән охшаш?” күнегүе.

Билгеләрен атый. *(Икесе дә түгәрәк, резинадан ясалган; туплар белән уйныйлар.)* - Төс буенча булган аермасын гына атый.

Бер сүз әйтә.

4. “Син нинди уенчыклар беләсең?” күнегүе.

Дүрттән күбрәк уенчык атый.

Икедән күбрәк уенчык атый. - Бер сүз әйтә.

5. “Күлмәк, чалбар, кофта; чынаяк, кәстрүл, таба сүзләрен бер сүз белән ничек атарга ?” күнегүе.

Гомумиләштерүче сүзне атый һәм сәбәбен күрсәтә. *(Күлмәк, чалбар, кофта – кием. Аларны өскә кияләр. Чынаяк, кәстрүл, таба – савыт-саба, анда ашарга пешерәләр һәм аннан ашыйлар.)*

Гомумиләштерүче сүзне атый. *(Күлмәк, чалбар, кофта – кием. Чынаяк, кәстрүл, таба – савыт-саба.)*

Гомумиләштерүче сүзне атамый.

Сөйләмнең грамматик төзелешен формалаштыр 3 нче бирем.

№	Баланың исеме, фамилисе	Сүзлек			
		Сүзнең мәгънәсен аңлау	Мәгънәсе буенча капма – каршы сүзләр	Хәрәкәтне белдерүче сүзләр	Этне һәм көчекне чагыштыру
1					
2					

“Эт һәм көчекләр” сюжетлы картинасын карау” диагностик биреме

1. “Синең эт күргәнең бармы? Нәрсә ул эт? Ул нинди?” күнегүе.

Гомумиләштерү. *(Эт – ул хайван; эт өрә. Ул йонлач.)*

Атый. *(Бу эт. Ул кара.)*

Тәрбияче артыннан бер сүзне кабатлый.

2. “Эт балаларын ничек атыйлар? Капма-каршы мәгънәдәге сүзләрне дөрес әйтегез” күнегүе.

-Эт тиз йөгерә, ә көчекләр... *(әкрен).*

-Этнең тавышы калын, ә көчекләрнеке ...(*нечкә*).

Эт баласын дҫөес атый, җөмләне тәмамлый.

Эт баласын “көчек” дип атый.

Бер сүз генә әйтә. 3. “Эт нәрсә эшли белә?” күнегүе.

Өч-дүрт хәрәкәт атый. *(Өрә, йөгерә, сөяк кимерә. Әгәр дә эт песи күрсә, өрә һәм артыннан чаба.)*

Ике хәрәкәт атый.

Бер сүз генә әйтә.

4. “Этне һәм көчекне чагыштыр. Алар нәрсә белән охшаш һәм нәрсә белән аерылалар” күнегүе.

Эт һәм көчек турында сөйли. *(Эт зур һәм йонлач, көчек кечкенә һәм йомшак.)* - Биремне тәрбияче ярдәме белән үти.

Бер аермалыгын әйтә.

Сөйләмнең аваз культурасы 4 нче бирем.

№	Баланың исеме, фамилиясе	Авазлар әйтелешен тикшерү	Тавышның көче, сөйләм тизлеге, дикция, сөйләмнең интонацион сәнгатьлелеге
1			
2			

“Сөйләмнең аваз ягын билгеләү” диагностик биреме

1. “Шар, тун, коңгыз, куян, балык, трамвай, лампа, көрәк сурәтләнгән картинкалар күрсәтү” күнегүе.

Тәрбияче балага картинкада нәрсә сүрәтләнгәнен атарга куша. Тәрбияче бала әйтә алмаган авазларны билгели.

Барлык авазларны да әйтә.

Сонор һәм чыжылдаучы кебек катлаулы авазларны әйтә алмый.

Сонор авазларны да һәм чыжылдаучы авазларны да әйтә алмый.

2. “Үзеңә таныш булган юаткычны тиз, әкрен, тыныч һәм кычкырып әйт” күнегүе.

Текстны ачык итеп әйтә.

Ачык итеп әйтми, тавышның көчен дөрес көйләми.

Текст әйтелешендә җитди кимчелекләр бар.

Бәйләнешле сөйләм үстерү 5 нче бирем.

<table>
<tr><td rowspan="3">№</td><td rowspan="3">Баланың исеме, фамилиясе</td><td colspan="5">Бәйләнешле сөйләмне үстерү</td></tr>
<tr><td colspan="3">Күрсәтмәлелек кулланып, предметны тасвирлау</td><td rowspan="2">Шәхси тәҗрибәдән чыгып сөйләү</td><td rowspan="2">Әкиятнең эчтәлеген сөйләү</td></tr>
<tr><td>курчакны тасвирлау</td><td>тупны тасвирлау</td><td>этне тасвирлау</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

“Хикәяләү (тасвирлау һәм сюжетлы хикәяләү) һәм эчтәлек сөйләүне билгеләү” диагностик биреме

1. “Курчакны тасвирла” күнегүе.

(Тәрбияче курчакны күрсәтә.)

-Курчак нинди, аның белән нәрсә эшләргә була, аның белән ничек уйныйлар? Шул турыда сөйлә.

- Курчакны мөстәкыйль тасвирлый. *(Бу курчак. Ул матур. Аның исеме – Алсу. Курчак белән уйнарга була. Яки: Бу курчак. Аның исеме Алсу. Курчакның чәчләре озын. Күлмәге кызыл. Курчак белән уйнарга була.)* - Педагог ярдәме белән сөйли.

-Җөмлә төземичә генә аерым сүзләр әйтә.

2. “Туп турында сөйлә” күнегүе.

-Ул нинди, ни ҿчен кирәк, аның белән нәрсә эшләргә була.

Тасвирлый. *(Бу – туп. Ул түгәрәк, зур-кечкенә, резинадан ясалган, кызыл төстә. Аны ыргытырга һәм тотарга була. Ул уйнар өчен кирәк.)* - Билгеләрен атый. *(Кызыл, резинадан ясалган).*

Аерым сүзләр әйтә, ләкин алардан җөмлә төземи. 3. “Уенчык эт турында хикәя уйлап чыгар” күнегүе.

Хикәя уйлап чыгара. - Сыйфатларын һәм хәрәкәтләрен атый. - 2-3 сүз әйтә. 4.” Хикәя тҿзе” күнегүе.

Тәрбияче балага, “Мин ничек уйныйм”, “Минем гаилҽм”, “Минем дусларым” дигән темаларның берсенә, хикәя төзергә тәкъдим итә.

Хикәяне мөстәкыйль төзи.

Зурлар ярдәме белән сөйли.

Сорауларга бер сүз белән җавап бирә.

5. “Эчтәлеген сөйлә” күнегүе.

Тәрбияче кыска хикәя яки әкият укый һәм аның эчтәлеген сөйләргә тәкъдим итә.

Эчтәлекне мөстәкыйль сөйли.

Тәрбияче әйтеп җибәргән сүзләрне кулланып сөйли. Аерым сүзләр әйтә.

Диагностика үткәрүгә аңлатма.

Биремнәрне бәяләү баллар белән күрсәтелә:

–- баланың дөрес, төгәл, мөстәкыйль җаваплары өчен 3 балл куела; – тәрбиячененң этәргеч сораулары буенча җавап биргән һәм зур булмаган төгәлсезлекләр җибәргән балага 2 балл куела;

– баланың җаваплары зурлар биргән сорауга туры килмәсә, сүзләрне тәрбияче артыннан кабатласа, сорауны аңламаганын күрсәтсә, 1 балл куела.

Тикшерү ахырында балларны санау үткәрелә:

Әгәр күпчелек җаваплар 3 баллга тиң булса (2-3 тән күбрәк), - бу югары дәрәҗә.

Әгәр яртысыннан күбрәге 2 балл булса, - бу уртача дәрәҗә. - Әгәр 1 баллы җаваплар күп икән,- бу уртачадан түбән дәрәҗә.

Эчтәлек үзләштерү дәрәҗәләре:

Югары – сөйләм осталыгына ия; әкиятләр, хикәяләр уйлап чыгарганда инициатива, мөстәкыйльлек күрсәтә (хикәянең структурасы турында күзаллаулары бар), башкаларның хикәяләрен кабатламый, сәнгатьлелекнең төрле чараларын куллана; эчтәлек сөйләгәндә, башы, уртасы, ахыры кебек текстның структур өлешләрен төгәл саклап, текст эчтәлеген эзлекле итеп бирә; сүзлек запасы бай; сөйләме сәнгатьле, грамматик яктан дөрес.

Уртача – үзе уйлап чыгарганда, хикәяне тасвирлаганда, әдәби әсәрләрнең эчтәлеген сөйләгәндә, төшереп калдырулар урын алып тора, логик хаталар җибәрә, ләкин тәрбияче ярдәмендә ул аларны үзе төзәтѐә бик актив булмаса да, сөйләмдә аралашуга кызыксынуы бар; җөмлә төзегәндә кыенлыкларга очрамый, грамматик хаталар сирәк була; сөйләмнең сәнгатьлелеге җитәрлек дәрәҗәдә түгел.

Түбән – эчтәлек сөйләгәндә бәйләнешләр урнаштыруда кыенлыклар кичерү сәбәпле, мәгънәсе һәм эчтѐлеге буенча хаталар җибәрә, сөйләү барышында тәрбияче ярдәменә мохтаҗ; үзе әкиятләр, хикәяләр, кызыклы хәлләр турында сөйләгәндә, тасвирламалар төзегәндә структур өлешләрне төшереп калдыра, мөстәкыйльлеге дә җитәрлек түгел (иптәшләренең хикәялѐрен кабатлый); сүзлек запасы ярлы; грамматик хаталар җибәрә; сөйләме сәнгатьле түгел.

ТӘРБИЯЧЕЛӘР ӨЧЕН МЕТОДИК ЯРДӘМЛЕКЛӘР:

Зарипова З.М. «Татарча сөйләшәбез» 4-5 яшьлек балаларны татар теленә өйрәтү өчен тәрбиячеләргә методик кулланма.
Шаехова Р. К. «Мәктәпкәчә яшьтәгеләр әлифбасы. Авазларны уйнатып. 1-2 кисәк». Тәрбиячеләр өчен методик кулланма.
Шаехова Р.К. Мәктәпкәчә белем бирү региональ программасы.
Закирова К.В. «Балачак аланы». Тәрбиячеләр һәм ата-аналарөчен хрестоматия.
Закирова К.В. «На поляне детства». Тәрбиячеләр һәм ата-аналар өчен хрестоматия.
Закирова К.В. «Балачак - уйнап-көлеп үсәр чак». Балалар бакчалары тәрбиячеләре һәм физкультура инструкторлары өчен методик ярдәмлек.
Закирова К.В. «Балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү ».
Кашапова М.Ф. «Уйныйк әле, балалар» методик киңәшләр (беренче китап).
Ибраһимова З.Г. «Шома бас». Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны татарча бию хәрәкәтләренә өйрәтү өчен аудио-кушымтага методик кулланма.

Әдәбият:

1. .Мәктәпкәчә мәгарифнең Федераль дәүләт белем стандарты (Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының 2013 елның 17 октябрендә 1155 нче номерлы боерык нигезендә расланган)
2. Балалар бакчасы: ата-аналар һәм татар балалар бакчалары өчен хрестоматия / Төз.: Ф.Ю.Юсупов.- Казан: Раннур, 2002.- 650 б.
3. Балалар бакчасында татарча сөйләм үстерү дәресләре: балалар бакчаларында эшләүче тәрбиячеләр өчен методик кулланма / Төз.: З.М.Зарипова, А.И.Касыймова.- Казан, 2010.
4. Татарстан Республикасының “Татарстан Республикасында Татарстан Республикасының дәүләт телләре һәм башка телләр турында” Законы.
5. Балалар бакчасында тәрбия һәм белем бирү программасы / Төз.: К.В.Закирова, Р.А.Борһанова.- Казан: Хәтер, 2000.- 192 б.
6. Балачак аланы: балалар бакчасы тәрбиячеләре һәм әти-әниләр өчен хрестоматия / Төз.: К.В.Закирова.- Казан: РИЦ, 2011.- 560 б.
7. Зарипова З.М., Кидрячева Р.Г. Балалар бакчасында рус балаларына татар теле өйрәтү программасы. «Идел-Пресс», 2013.
8. Закирова К.В., Муртазина Л.Р. “Әй, уйныйбыз, уйныйбыз”.- Казан, 2013.
9. Зарипова З.М., Исаева Р.С. “Үстерешле уен”.- Казан, 2013
10. .К. В. Закирова К.В., Муртазина Л.Р. “Балачак – уйнап - көлеп үсәр чак”.- Казан, 2012
11. Кашапова М.Ф. Иң гүзәл тел – туган тел: балалар бакчасында сөйләм телен үстерү буенча методик кулланма.- Казан: РИЦ «Школа», 2009.- 200 б.
12. Мөбәрәкшина, Р.М. Балалар бакчасында җырлар, уеннар. Методик кулланма /Р.М. Мөбәрәкшина, В.К. Вәлиева. – Яр Чаллы, 1997. – 68 б.
13. От рождения до школы. Примерная основная общеобразовательная программа дошкольного образования /Под ред. Н.Е. Вераксы, Т.С. Комаровой, М.А. Васильевой. – М.: Мозаика-Синтез, 2010. – 304 с.

14.Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. – Казан, ―Матбугат йорты‖ нәшрияты, 2005. 848 б.

15.Тихеева, Е.И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста) /Е.И.Тихеева. – М.: 1981.